

Uáppei psykososiaalli pyereestvaijeem tuárjum káidusmáttáattâsâst

Satu-Maarit Korte, Janne Väätäjä, Pigga Keskitalo já Solja Upola

Siskáldâs

Algâsâânih	4
1 Káidusmáttááttâs já káidusoppâm	6
2 Káidusmáttááttâs vuáváámist	10
3 Sosiaallâš, psyykkilâš já fyysilâš pyereestvaijeem	14
4 Jiešráđálii toimâm tááiduh já jieijâs navccáid lyettim	18
5 Infograaf strategiain, moh estih kooskân koččâm	22
6 Infograaf strategiain, moh estih kooskân koččâm inklusiivlii já maanġâkulttuurlii konteevstâst	23
7 Vuáruvaikuttâslii káidusmáttááttâs toimâmmalli	24
Käldeeh	26

Teevstâ jurgâlem: Tanja Kyrö

ISBN 978-952-337-379-2

Almostittem pisovâš čujottâs

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-379-2>

Lohhei

Taan raavâkirje ulmen lii adelid tiäđu uáppei psykososiaallii pyereestvaijeem tuárjumist káidusmáttááttâsâst. Raavâkirje lii uáivildum máttááttâs- já stivrimpargeid, kiäh pargeh nuorâiguin vuáđuškoovlâst já nube tääsist. Raavâkirje láá čokkim eOPE-haavâ tuáimeeh haavâst finnejum vuáttámušâi já puátusij vuáđuld. Haavâst lijji pargopáájáh, main karttii uáppei vuáttámušâid káidusmáttááttâsâst COVID-19 -epidemia ääigi. Raavâkirje vuáđuduvá uáppei oovdânpyehtim jurduid tast, maht káidusmáttááttâs neeti peht puávtáččij tuárjuđ uáppei psykososiaallii pyereestvaijeem. Káidusmáttááttâsân sirdâšuvvii jotelávt já taat asáttij sehe uáppeid já máttááttâsâst uđđâ já hästee tilán.

Káidusmáttááttâsâst sirdâšum puovtij oovdân, ete uáppeeh käibidii siärvuslâšvuodâ, vuáruvaikuttâs já torjuu uápui jotemân. Sirdâšum káidusmáttááttâsân puovtij epivisesvuodâ tast, maht máttááttâs kolgáččij ornid, maht stivrid uáppeid já maht máttááttâsâst puáhtá huolâttid uáppei pyereestvajemist sehe oppâmuulmij juksâmist.

Tääl ko máttááttâs lii maccâm luokkâvistijd, te káidusmáttááttâs miel algáttum vuáháduvah, maid láá annaam pyerrin, láá valdum máttááttâs uássin. Máttááttâsâst keččâlemhaalu kevttid sierâlágán teknologiaid lii lasanâm. Taa stivrim raavâkirjeest mij tarkkup káidusmáttááttâs nuuvt máttááttâsâst, uáppee ko meid oppâm uáinuust.

Raavâkirjeest oovdânpuáhtoo vuáruvaikuttâslii káidusmáttááttâs toimâmmalli, mast keevâtlj ovdâmerhâiguin čäittih, maht nuorâid puáhtá tuárjuđ já stivrid káidusuápuiguin.

Haavâ tuávááš

Taat raavâkirje káidusmáttááttâsâst já stivrimvuáháduvâin lii šoddâm Tave-Poodâeennâm iäláttâs-, jotolâh- já pirâskuávdáá (IJP) miedtemm já Euroop sosiaalruttâráaju (ESR) ruttâdm *eOPE – Etäopintoihin osallistumisen tukeminen perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa (eOPE – Káidusuápuoid uásálistem tuárjum vuáđumáttááttâsâst já nube tääsi škovliimist)* -haavâst (01.05.2021-31.09.2023). eOPE -haavâ lii jodettâm Laapi ollâopâttuv Šoddâdemtieltui tiedâkodde já kyeimin lii lamaš Laapi škovlimkuávdáš REDU.

Haahâ vuáđuduvá oovdeb ESR-ruttâdem *eLAPPI*-haavâst finnejum tiätun tast, ete Covid-19-pandemia tiet sirdâšum káidusmáttááttâsân asáttij škoovlâid/oppâlájádâsâid aabâs uđđâ tilán, já ete káidusmáttááttâs stivrimvuáháduvvâid kalga kiddid huámmâšume.

Kijttoseh

Mij halijdep kijtted lieggâsávt uáppeid, máttááttâsâst já rehtoriid, kiäh láá lamaš miel eOPE-haavâ pargopáájáin. Pargopáájáh láá adelâm mávsulii tiäđu vuáruvaikuttâslii káidusmáttááttâs toimâmmaali ovedem várás sehe mietivaiguttâm taan kirje siskâldâsân.

Mij kijttep Tave-Poodâeennâm IJP-kuávdáá já ESR-ruttâráaju sehe Laapi ollâopâttuv já Laapi škovlimkuávdáá REDU ovedempargo tuárjumist.

eOPE-haavâ tuáimeeh Ruávinjaargâst vyesimáánust 2023,

Satu-Maarit Korte, eOPE-haavâ jodetteijee já proojeekthovdâ, Laapi ollâopâttâh

Solja Upola, äššitobdee, REDU

Janne Väätäjä, hahâpargee, Laapi ollâopâttâh

Pigga Keskitalo, äššitobdee, Laapi ollâopâttâh

1 Káidusmáttááttâs já káidusoppâm

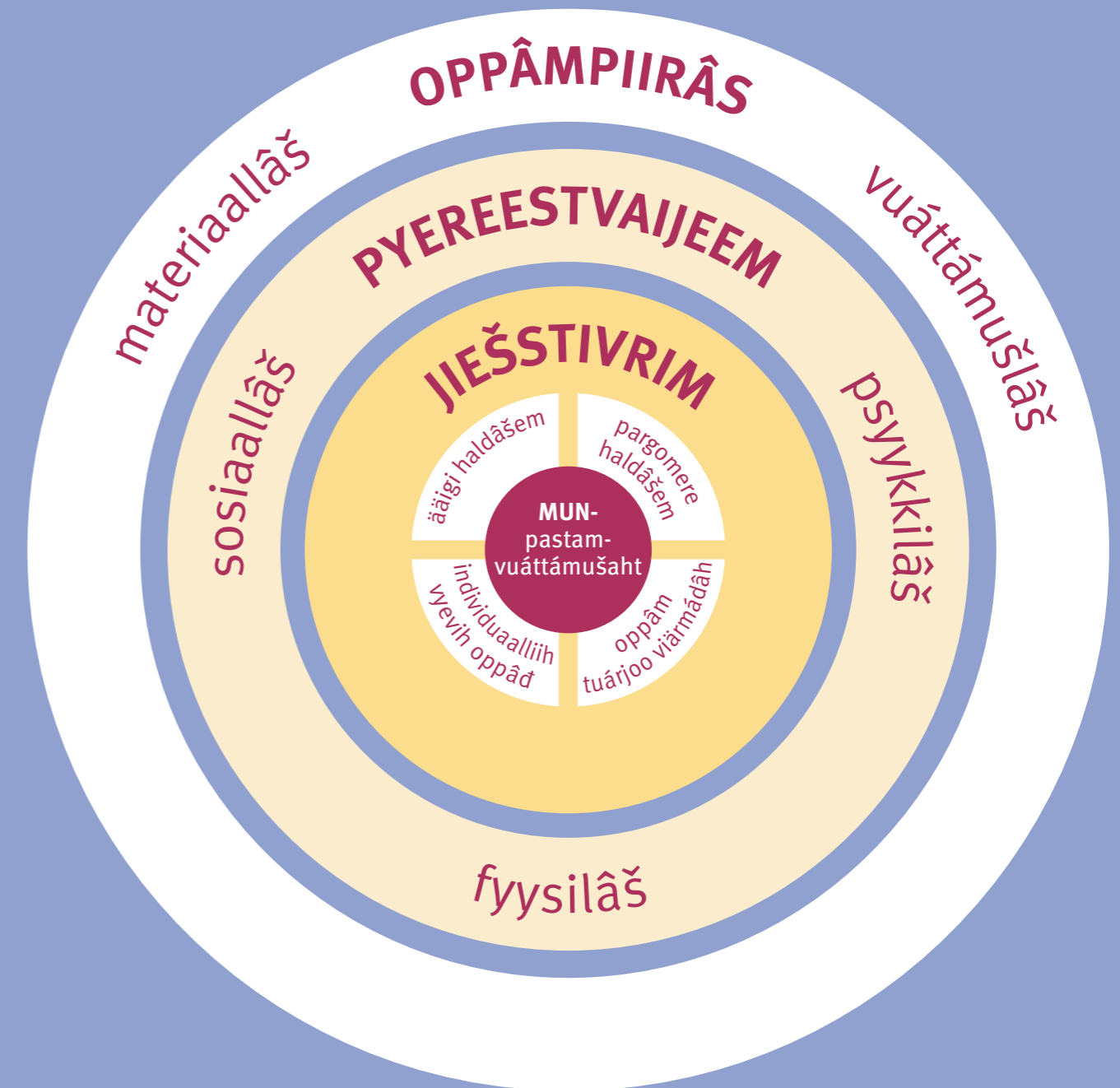
Káidusmáttááttâs já káidusoppâm iä lah uddâ ääših. Ovdâmerkkân reivâkuursah láá lamaš jo 1800-lovo loopâst. Teknologia ovdánem mielđ reivâkuursah láá kuuloolđ sirdâšum nettivuáláá oolâ káidusoppâmhäämmín, tego nettikurssân já ávus nettikurssân (MOOC). Taat lii lekkâm ovdiist eenâb máhđulâšvuodâid káidusoppâmân fyysilii mielđiorroomttáá. COVID-19 -epidemia ääigi káidusmáttááttâs já -oppâm šoddii uápisin maailmviđdosávt puoh uáppeid já máttááttâspargoost tuáimeid. Olátteijee tile jođettij uáppeid já máttááttaijed maŋgáid sierâlágán fiäránáid já puovtij oovdân táárbu ovdedid káidusmáttááttâs- já káidusstivrimtááiđuid.

Maggaar lii pyeri káidusmáttááttâs uáppeid vuáttámušái mielđ?

Uáppeid káidusmáttááttâsân vaigutteh tahheeh, moh lohtâseh **oppâmpirrâsân, jieijâs pyereestvajemân já oppâmvuovviđ**. Te oppâmvuáttámuš sorjo maŋgâin tahhein, moid uáppeid jieš tai máttááttaijeegin ij paste ain vaiguttiđ.

Lii tehálâš iberdiđ oppâmpirrâs olesvuottân tienuuvt, ete oppâmvuáttámušân vaaigut sehe **materiaallâš** piirâs adai tiätu- já viestâdemteknisii infrastruktuur lyetitteijee toimâm já **vuáttámušlâš adai psykososiaallâš oppâmpirrâs** (Kovos 1).

Taah oovtâst hámmejeđ täsitiädulii olesvuodâ.

Kovos 1. Uáppeid káidusoppâmvuáttámuš rááhtus (Upola et al., 2023).

Maangâhámásiih oppâmpirrâseh

Máttáatteijee káidusstivrimtááiduh tiáduuvvojeh, vâi uáppee čonâdât fáádán já moovtâsk tast. Siämmáánáál uáppee já máttáatteijee koskâsâš luáttámušlâš koskâvuotâ vaaigut posiitiivlâvt káidusoppâmân. Máttáatteijest lii tehâlâš pargo huolâttid káidusoppâtiijme torvolii pirrâsist.

Káidusoppâmist uáppee tuáimá távjá jieijâs persovnlíi pirrâsist. Taan tietoppâmpirrâseh já toiteknesij piergâsijtääsi láá jieškote-uvlágáneh, mii puáhtá jieijâs háástu oppâmân. Ovdâmerkkân nettiohtâvuotâ puáhtá leđe hiđes, kuás tiáduširdemist láá hemâdâsah.

Siämmáánáál pääihist pyehtih leđe siämmáá ääigi eres-uv perruujesâneh oppâmin já káiduspargoost. Veltihánnáá puohâin ij lah ubâ paje kiávtust jieijâs tiáttur, peic toi kevttim kalga jyeheid iärâsijguin. Taat vuod puáhtá jieijâs hástusijd, jis perruu puoh uáppein láá siämmáá ääigi oppâtiijmeh.

Uáppeeh já meid máttáatteijeeh sáttih omâšid kamera já mikrofon kevttim. Taas puáhtá leđe suijân ovdâmerkkân tot, ete ij haalijd čäittid jieijâs pääihi almolâvt oles juávkun. Heiviittâsah tego Teams tai Zoom adeleh kuittâg máhđulâšvuodâ persovnistid kove, mii uáinoo iärâsáid, ovdâmerkkân sierâlágán tuávääškuvijguin. Kamerai kiávtun käibideh távjá máttáatteijee stivrim ige tai alne tai kiddâ tolâmist pyevti anneeđ jiešmeidlist čielgâ äššin. Kamerai kevttim já meid toi kevtihánnáá kyeđđim-uv kalga vuáđustállâđ.

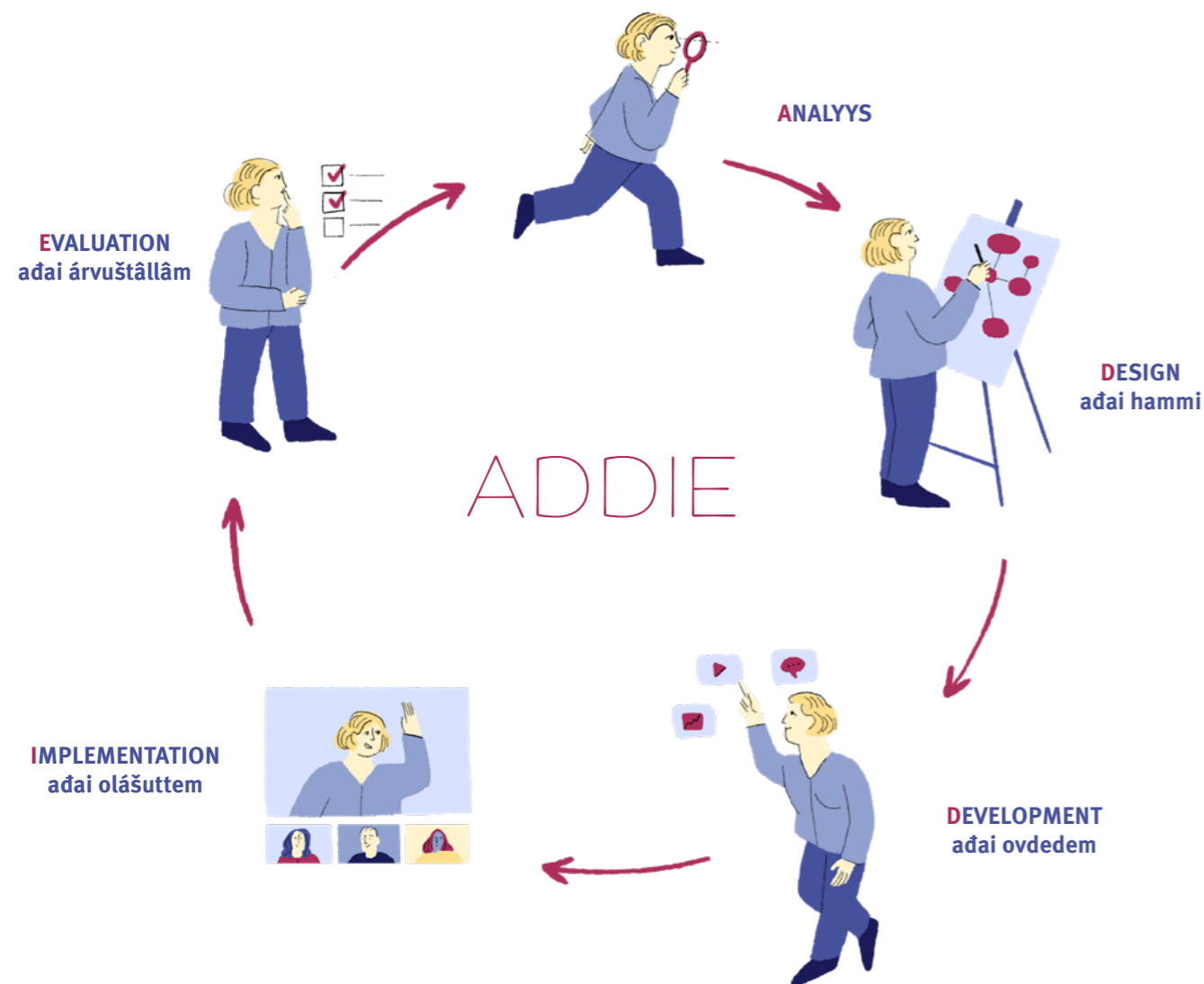
Päikkipirrâsist oopâid jottee uáppest sáttih leđe meid päikkituálun lohtâseijee pargoh, tego mälistem, nuorâbijn oobijn tai viiljâin huolâttem, jiellâhellei olgon kevttim já eres lasepargoh. Tienuuvt káidusoppâmpirrâseh meid pieijih uáppeid eresárvusii sajattâhân. Káidusoppâmpirrâsáid lohtâseijee máhđulâšvuodâi já hástusij tubdâm váátá máttáatteijest šiev uáppeetubdâm.

2 Káidusmáttááttâs vuáváámist

Káidusmáttááttâs vuávám kolgáččii stivriđ siämmááh pedagogisiih prinsiipeh ko aldamáttááttâs vuávám. Alda-, káidus- já hybridimáttááttâs vuáváámist kuávdášlâš äšši, mast vyelgih lii oppâmuulmij miäruštállâm. Ton maŋa puáhtá valjiđ máttááttâsvuovijd já piergâsijd, moh tuárjuh taid uulmijd.

Káidusmáttááttâs ornim váátá teknologiaid/heiviittâsâid, maid aldamáttááttâsâst ij ain taarbâš. Tondiet káidusmáttááttâs vuáváámist tiäduttuvvoo muddo, kuás väljejuvvoje kevttimnáál teknologiah/heiviittâsah.

ADDIE -oppâmvuávám malli (Branch, 2009)

Káidusmáttááttâs vuáváámist puáhtá kevttiđ iššeen meid ovdâmerkkân ADDIE -oppâmvuávám maali, mon pustaveh uáivildeh *Analyys, Design áđai hammim, Development áđai ovdedem, Implementation áđai olášuttem* já *Evaluation áđai árvuštállâm*.

Analyysmuddoost halijdeh tiettiđ já suogârdeh, ete MAID uáppeeh tarbâšeh, moh láá oppâmulmeh, oppâm čuolmah, taan tove máttim, máhđuliih máttááttâsvyevih já äigirääjih.

Hammimmuddoost suogârdeh, ete MAHT máttááttâs kolgáččii faallâđ já maid pedagogisijd vuovijd já digitaallijd piergâsijd kannat oppâmuulmij juksâmân kevttiđ. Talle kannat smiettâđ, ete mon oornigist sierâ teemaid kolgáččii oovdânpyehtid, maht oppâm kannat árvuštállâđ, maht uáppei oovtâstpargo já vuáruvaikkâs puávtáččii tuárjuđ já mahtuáppei sierâlágánvuotâ, maŋgâkulttuurlâšvuotâ já maŋgâkielâlâšvuotâ vâldoje huámmášumân.

Ovdedemmuddoost vuávám tuálvoo oppâmateriaalij já siskáldâsâi konkretlii táásân ovdâmerkkân sierâ ohjelmij vievâst (diaoovdânpyehtimeh, videoh jet.). Siämmást smiettih, ete magareh multimediaelementeh, máttááttâstoimâ já oppâm nanodeijee hárvuttâsah já aktiviteeteh čonâdâteh uáppeid tâi pyeredeh oppâmvuáttámuš. Rahtum materiaaliđ kannat keččâliđ ovdil kevttim.

Olášutmist vuávâjehe materiaaliđ já vuáváámij keevâtlíi kiávtun tuálvum, suogârdeh maht ovdâmerkkân oppâmvuáttámušâid já perustume monitoristeh, já maht uáppeeh ovtâstiteh sii oppâm aášij olmâ elimân. Siämmást smiettih maht materiaaleh juáhhojehe uáppeid, tarbâšuvvoo-uv materiaaliđ vârás vuálááš já tarbâšuvvojehe-uv vuálážân ravvuuh sierâ aášij kavnâm vârás, maht árvuštállâm adeluvvoo já macâttâs norroo.

Árvuštállâm já čuávdusij reflektistem lii juátkojeijee proosees puoh mudoi čuávdusij ääigi, vâi pyehtih toohâđ tárbuliđ nubástusâid. Puáhtá smiettâđ, ete láá-uv čuávdusijn nanosvuodâh tâi hiájuvuodâh, láá-uv asâttum ulmeh juksum, maht väljejum oppâmvyevih já rahtum materiaaleh heivejii, kiásuttii, motivistii tâi movtijdii uáppeid.

Maht algättid kaidusmättäättäs vuávám?

1. Miäruštäl oppämuulmijd

- » huámmáš konteevstâ, máttäättäsvuávám, maangâlágánijd uáppeid

2. Valjii máttäättäsvuovijd

- » om. juávkupargoh, jiečänäs porgâm

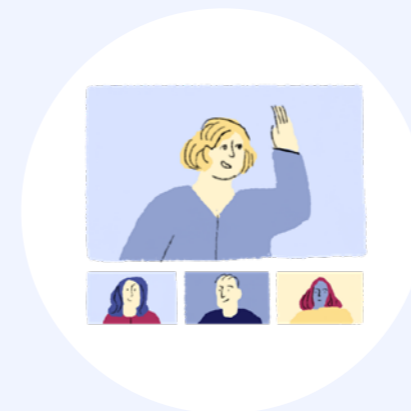
3. Miäruštäl jiešvuodâid, maid tun tarbâšah kevttimnáál piergâsijn

- » om. kevttim älkkeevuotâ sierâ ahasij kevttei miel

4. Uusâ já valjii oppämprooses tááhust enâmustáá hiäivulijd piergâsijd

- » koižäd pargoskipárijn, uusâ neetist

5. Olášut máttäättäs

- » kiddii huámmášume jieijäd já uápei roolijd máttäättästilijn

6. Ärvuštäl máttäättäs já toovâ táárbu miel nubástusâid

3 Sosiaallâš, psyykkilâš já fyysilâš pyereestvaijeem

Lii pyeri mušted, ete pyereestvaijeem šadda 1) sosiaallijn 2) psyykkilijn já 3) fyysilijn tahhein, moid tun puávtáh meid máttáatteijen vaiguttid.

Skipáreh, peerâ sehe eres aldapiirâs láá kuávdášlii sajattuvâst oovdedmin nuorâ **sosiaallii pyereestvaijeem**. Uáppeeh távjá finnejeh vyeimi já iše sosiaallii vuáruvaikuttâsâst, já tobdoost, ete sij kuleh juávkun – nubbijd taat puáhtá lede nuáđđin já jiečânâs porgâmvyevih oroh lemin älkkeeh.

”Mielâtiervâsvuodâčuolmah tâi toi huánánem, ohtuunisvuotâ, sosiaalliih koskâvuodah kaidâseh já ohtâvuodâ toollâm uccáá. Monniilágán kooskân koččâm riskâ puáhtá stuárrud.”

Maht tun puávtáh máttáatteijen tuárjud uáppei sosiaallii pyereestvaijeem?

- » **Movtjidit táttud iše čuolmâtiilijn já faalâ tiilij, main iše puáhtá táttud spontaanláv.**
 - > Syevvee já vuáruvaikuttâslâš piirâs juávkupargoin
 - > Torvoliih, kyevti ulmuu koskâsiih teivâmeh
- » **Faalâ uáppeid sierâlágán vuáruvaikuttâsvuovijd sehe tuin já eres uáppeiguin.**
 - > Juávkupargoh, stivrimäägih

Psyykkilâš pyereestvaijeem káidusmáttáattâs ääigi puáhtá lahted ovdâmerkkân nuáđán, maid uáppee feeree já moos tust lii väldi vaiguttid.

“Atâštij, ko jiem oppâm maiden. Tiättur ruuvdu čoodâ lâi vaigâdub oppâđ já iše kojâdem lâi vaigâdub ko aldamáttáattâsâst. Meid ohtuu päihist orroom, ko verdid škoovlân, kost láá sosiaalliih koskâvuodah, atâštij.”

Maht tun puávtáh máttáatteijen tuárjud uáppei psyykkilii pyereestvaijeem?

- » **Faalâ uáppeid tilálâšvuodâid pajedid oovdân oppâmân lohtâseijee čuolmâsoojid**
 - > Kojâd máttáattâspaje ääigi, ete maht mana
- » **Väldid huámmášumân uápui olesnuádi eres máttáatteijeiguin**
 - > Ij maangâi pargoi macâtemäigi siämmáá ááigán
- » **Faalâ uáppeid maangâpiälálijd čodâlditemvuovijd**
 - > Väldi huámmášumân, ete jieijâd uáppupaajeest iä taarbâš lede puoh máttáattâsvyevih kiävtust peic tehâlâš lii, ete joođoost orroo uápuin šadda čapo olesvuotâ

Káidusmáttáattâsâst lii tehâlâš huolâttid meid jieijâs **fyysilii pyereestvajemist**, mon tuárjuh oppâmpeeivi kiärduliih rutiineh. Máttáatteijee kalga iberdid, ete uáppei oppâmpirráseh láá tuodâi maangâlágáneh káidusoppâm ääigi.

Maht tun puávtáh máttáatteijen tuárjud uáppei fyysilii pyereestvaijeem?

- » **Toolâ puudâid, movtjidit juumpan/lášmuttâlmân puudâi ääigi, čääiti ovdâmeerhâ**
- » **Toovâ jieijâd máttáattemvuovijd muuneeld uápisin já čielgâsin**

Sosiaallâš já emotionaallâš oppâm (SEL) (Yoder, 2014)

Káidusmáttááttástiileest sáttá orroođ vaigâdin huksid šiev, torvolii já vuáruvaikuttâslíi mij-vuoinâ. Sosiaallii já emotionaallii oppâm malli fokusist oppâmuulmij lasseen timmâ tááidui ovdánmân. Sosio-emotionaallâš máttim uáivild almoli uáinust tááidu lattid já haldâšid jieijâs tobdoid sosiaallijn tiilijn. Malli ana sistees vittâ tárkkilub uásisyergi: *jieštiäđulâšvuotâ, jieijâs jođettem tááiduh, sosiaallâš tiäđulâšvuotâ, koskâvuotâtááiduh já ovdâsvástádâslâš miärádâstoohâm.*

Jieštiäđulâšvuotâ lii nahcâ tubdâđ jieijâs tobdoid, mii puáhtá vaiguttid toid já iberdid jieijâs nanoduvâid, hiäjuvuodâid, stressitahheid já aášijd, moh kiäsutteh. Sun tobdá meid iärásij tobdoid já maht jieijâs tobdoh vaigutteh iärásáid. Sun puáhtá reflektistid já kojjädid, ete mondiet muu tobdoh láá tágáreh já maht mun puávtáččim mutted jieččân lattim. Tun puávtáh kevttid myensteristem tâi čaittâlem vâi puávtáh išedid uáppeid tubdâđ, ete magareh tobdoh sist já nuubijn sáttih leđe.

Jieijâs jođettem tááiduh adeleh ovtâskâs ulmuid máttim já strategiaid kiedâvuššâđ piäiválii stressi já haldâšid tobdoid hästee vuáruvaikuttâstiiijn teikâ ko lii mudoi vaigâd. Uáppei nahcâ mudágistid jieijâs tobdoid vaaigut uáppei muušton já sii kevttim kognitiivláid resursáid talle, ko sij pargeh oppâmpargoid. Návt uáppei šadda tilefiättu já sun uáppá, ete kuás lii äigi jođettid, adelid iärásij jođettid já kuás já maht porgâđ jiečânâs pargo. Taan uásisyergi ovdánmist iššeed ovdâmerkkân jieštáranem hárvuttem. Oovtâstpargotááiduid puáhtá hárvuttállâđ uásálistmáin juávkkušlaajáid já speeláid. Taid tiilijd puáhtá mañeláá reflektistid oovtâst já täst puáhtá adelid konstruktiivii macâttâs.

Sosiaallâš tiäđulâšvuotâ addel ovtâskâs ulmuid máhđulâšvuodâ väldid huámmášumán iärásij uáinuid já ovdedid empatiatááiduid. Sosiaallávt tiäđuliih uáppeeh viehâ vissásávt tobdeh já aneh áárvust iärásij tobdoid, máttim, uáivilijd já persovnuvuođái oovtlágánvuodâid já iäruid. Sij máttih meid viärmádâttâđ já toimâđ juávhu aktiivlâš jesânin já adeleh saje meid iärásáid. Taam puávtáččij hárvuttállâđ ovdâmerkkân tohâmáin juávhoim miärádâsáid já ohtsijd njuolgâdusáid.

Koskâvuotâtááiduh adeleh uáppeid tááidu paijeentoollâđ tiervâs já täsitiädulijd koskâvuodâid eres ulmuid, sehe naavcâ vuástálistid negatiivlii sosiaallii tedduu, čuávidid ulmui koskâsijd konfliktijd já uuccâđ táárbu miel iše. Uáppeeh kalgeh pasted porgâđ iärásijguin, vâi pasteh uásálistid juávkkupargoid, tastko tot lii tehálâš táidu meid pargoelimist. Koskâvuotâtááiduin čepis uáppee máttá kuldâlid já ráđádállâđ, ibbeerd sierâ uáinuid já juáhá juruid. Máttát uáppeid kevttid ovdâmerkkân nágáttállâm- já konfliktčuávdimtááiduid, sehe hárvuttâl dialog siiguin mudoi miel, vâi sij uáppih heiviittid tááidu meid uđđâ tiilijn. Reflektistee kuldâlem puáhtá hárvuttállâđ tienuuvt, ete uáppeeh pargeh paaráin, kuás talle ko nubbe muštâl já kovvee maidnii, te nubbe kuldâl já talle kiärdut tom, maid sun lii kuullâm (olâtteijee vaigâdis äšši).

Ovdâsvástádâslâš miärádâstoohâm addel uáppeid tááidu já kuorâttállâmnaavcâ anneeđ jieijâs mielâst eettisijd uáinuid, puátteevuođâ, kunnijâttem já torvolâšvuotâuáinuid miärádâsâi tovâdijn. Taat nahcâ ana sistees naavcâ tubdâđ čuolmâid já naavcâ ovdedid hiäivulijd čuávdusijd taid čuolmâid, liävus toh talle sosiaalliih tâi akateemliih čuolmah. Tuárju čuolmâčuávdimtááidui ovdánem addelmáin uáppeid pargopitá analysistid tábâhtus tâi čuolmâ ovdâmerkkân čuolmâčuávdimmaalin vuáđuduvvee koččâmušrááidu vievâst.

KEEVÂTLÂŠ OVDÂMERKKÂ

Roolispeelah juávhuin, kuás juáhâžân puáhtá adelid sierâlágán rooli tâi aktiviteet, ovdâmerkkân optimist, pessimist, sierâ áámmát ovdâsteijeeh tâi sierâ historjá teháliih ulmuuh. Juávhuin puáhtá ráhtid meid ruossâháid, uccâ tiätukištoid, juurdâkáártáid já sänipoolvâid oppum teemain. Juávkku puáhtá meid oovtâst kommentistid máttááttâsvideoid piejâmáin toid sárnumpuljârijd, vástádâsáid koččâmuššáid, muuštonmerkkiimijd já veikâ liiñkâid eres videoid.

4 Jiešráđálie toimâm tááiduh já jieijâs navccáid lyettim

Jiešráđálie toimâm tááiduin lii koččamuš äigi- já pargomere haaldâšmist sehe ohtâgâsliijn vuovijn máttááttállâđ já oppâđ aasijd. Uáppei jiešráđálie toimâm tááiduh láá viehâ ereslágáneh, já tondiet káidusoppâmist lii tehálâš, ete uáppest lii suu jieijâs persovnlâš viärmádâh, mast sun puáhtá finniđ ravvuid já iše káidusmáttááttâs ääigi. Máttáátteijen lii tehálâš meid mušted, ete uáppeeh käibideh torjuu, stivrim já macâttâs sii jiešráđálie toimâm tááiduin peerusthánnáá.

Káidusoppâm neeti peht puáhtá leđe máhđulâšvuotâ jieijâs navccáid lyettim já jiešráđálie toimâm tááidui ovdánmân. Jieijâs navccáid lyettim tááhust merhâšittee lii uáppee vuáttámuš haldâšem tobdoost jieijâs uápuin. Jiešráđálie toimâm tááiduh já positiivliih jieijâs navccáid lyettim vuáttámušah puátih pyeremusávt oovdân tiilijn, kuás uáppee keksee uđđâ vuovijd máttááttállâđ já jieijâs vuovijd ovdediđ jieijâs oppâm. Taat uáinoo ovdâmerkkân ruokkáduvottân keččáliđ sierâlágán oppâm tuárjoo oppâmvuovijd já piergâsijd/heiviittâsâid.

Maht tun puávtáh tuárjuđ uáppei jiešráđálie toimâm já jieijâs navccáid lyettim káidusoppâmist?

- » Toovâ pargopittáid čielgâ ravvuid já árvuštállâm vuáduusijd
- » Iššeed jieijâd uáppeid toohâđ olssis ääigi já pargoi haldâšem tuárjoo oppâmäigitaavlu, moos láá merkkejum om. pargopittâmaacâtmeh já almos oppâmäigi.
- » Orni jieijâd máttááttâs tienuvvt, ete tom puáhtá munedid já tot lii čielgâsávt strukturistum

Jieš stivrejum oppâm (SRL) (Peel, 2020)

Jieš stivrejum oppâmist uáppee uáppá haldâšid jieijâs oppâm, iberdid olssis hiävulijđ oppâmstrategiaid. Toos lasseen sun uáppá jiečânâs toimâm vuovijd, hästimáin jieijâs, sehe uáppá árvuštállâđ jieijâs oppâm. Máttáátteijee lii stivrejeijee já išedeijee/ovdedeijee roolist, vuáđđudmáin oppâmân šiev pírâduv já piirâs, iššeedmáin oppâmuulmij miäruštálmist, stivriimáin sierâlágán oppâmvuovijd, oppâmprooses, puátusij oovdânpyehdim já uáppei jiešárvuštállâm.

Jieš stivrejum oppâmist uáppih neelji tääsist, main máttáátteijee vuáválávt háárjut uáppee: *ovtâstit oppâm, fasilist oppâm, maangâhámásâš oppâm* já *sosiaallâš oppâm*.

Ovtâstit oppâm kovveetom, mahtuáppei fálloo máhđulâšvuotâ ulmemiäldásii oppâmân anemáin ävkkín jieijâs perustume čuosâttuvâid olmâ elimist. Ulmemiäldásâšvuotâ taha oppâm ulme uáinojeijen. Oppâmtilde čoonnâm olmâ elimân já ovdil oppum tâi teoria keevâtlie elimân, naanood oppâm. Ovdâmerkkân vistig muštâluvoo tiädduvyeimist já talle uázžu keččáliđ ääši jieš keevâtlie pargoin.

Fasilisist oppâm kovvee tom, maht uáppei fáallojeh máhđulášvuotâ já pargopiergâseh jieš aktivistud oppâm ooleest, mon máttáatteijee čuávu já stivree ovdâskulij. Vâi taat porgâmvyehi puáhtá toimâđ, te lii pyeri hárjuttid uáppeid máttáatteijee asâtem tiätu *rutiinâid, já toos, maid máttáatteijee vuárdâ uáppein*. Návt tiileest tâi aktiviteetist nuubân sirduumist ij moonâ äigi tušás. Lii meid pyeri adeliđ uáppeid ovdâmeerhâid, maht jieš tuáimá tiätu tiileest, tego om. paajeeldrekinistmist. Návt puáhtá movtjidditid uáppeid smiettâđ jieijâs jurdâččemvyevi já huámmášid *jieijâs oppâm ovdânem*. Oppâm puáhtá fasilisistid meid visuaallávt, ovdâmerkkân sánálii pargonadelem lasseen teemast oovdânpuáhtojeh tiäđuh kovveen tâi videon, tâi veikâ teeman lohtâseijee koččâmušâiguin, moid uáppee kalga kavnađ vástádâs. Máttáattâsâst puáhtá meid kevttid jotelis árvuštállâmpiergâsin laministum vielgis pááppár, moos uáppeeh pieijih ovdâmerkkân vástádâs matemaatlii tâi mon peri *koččâmušân*. Ko taah pajeduvojojeh, te máttáatteijee uáiná tállân ete láá-uv uáppeeh iberdâm máttáattum ääši já puáhtá-uv máttáattâsâst moonnâđ ovdâskulij.

Maangâhámásâš oppâm kovveetom, maht uáppeitahhoo máhđulâžžân jiešreflektistem já maht uáppee osko jieijâs máttimân já *jieijâs navccâid lyettimân nanoduvvoo*. Taam tuárju sierâlágân pedagogisij vuovij já meid árvuštállâmvuovij kiävttu. Aášijd, maid lii vaigâdub iberdid, puáhtá jyehid ucceeb oosijd tâi faallâđ *sierâlágân vuovijd* juksâđ ohtsâšibárdâs *oppâmprosesist já pargopittâin*. Lii meid pyeri adeliđ *máhđulášvuodâ* ráhtid pargopitâ ovdâmerkkân kuovttijn *sierâ vuovijn*, kuás uáppee puáhtá valjid olssis olgospyehtim vyevi, mii tuáimá. Ohtâ pargopittâin puávtáččij lede ollásávt kirjálâš, ko vuod nubbe puávtáččij lede uásild kirjálâš já uásild sáárgus, video tâi jienâpâddi. Pargoaddelmist iššeed uáppeetubdâm, vâi máttáatteijee pasta tuárjud sierâlágân uáppei naavcâid já hiäjuvuodâid, sehe *rammuđ luhostume*.

Sosiaallâš oppâm uáivild tom, maht oovtâstpargo oppâmtilijn taha oppâmist aktiivlii já siärvuslii, já taha máhđulâžžân meid positiivlii oppâmpirrâs, kommunikistemtaaidui já olmooškoskâvuodâi huksim já paijeentoollâm. Tehálâš sosiaallávt piergiimist lii huksid pirrâs, mii lii positiivlâš já perusteijee, ohtsâš ovdâsvástádâs oppâmist (ovdâmerkkân juávhust porgum pargopitâ čuávdimist), kunnijâttee kommunikistem uáppeiguin já sii huolâtteijeiguin, tastko puohâid ovtâstit tuoivâ uáppee nuuvt pyeri oppâmpuátusist, ko máhđulâš.

KEEVÂTLÂŠ OVDÂMERKKÂ

Ovdâmerkkân luuhâmpaje aalgâst tâi kuursâ aalgâtdijn, puáhtá kurssâvuálâžžân ráhtid uánihis oovdânpyehtimvideo kuursâst já oppâmvuálâást. Toos lasseen, jis kuursâ puoh uáppeeh iä tuubdâ nubijdis, tâi jis veikâ máttáatteijee lii uđđâ já haalijd oppâđ tubdâđ uáppeid pyerebeht, te puáhtá ráhtid alnestis video-oovdânpyehtim (meid máttáatteijee). Ličij pyeri, ete video lii uánihis, 90-180 sekuntid, já tađe várás lii pyeri pieijâđ monnii teema já kojâdid veikâ koččâmušâid ton ráhtim iššeen. Návt puohah pyehtih oppâđ maidnii uđđâsijd nubijnis já uápásmuđ pyerebeht nubijdis já návt huksid pyereeb pirrâs káidusmáttáattâstiilid. Ovdâmerkkân puávtáččij lede kurssâ, mast máttáatteh videoi ráhtim. Talle puáhtá oovdânpyehtimvideost táttud muštâlid váhá alnestis, kii lii já mast lii perustum, mondi et haalijd oppâđ taan fáádâst, magariid elleekuuvijd lijkoo já moos ij lijkoo jna.

5 Infograaf strategiain, moh estih kooskân koččâm

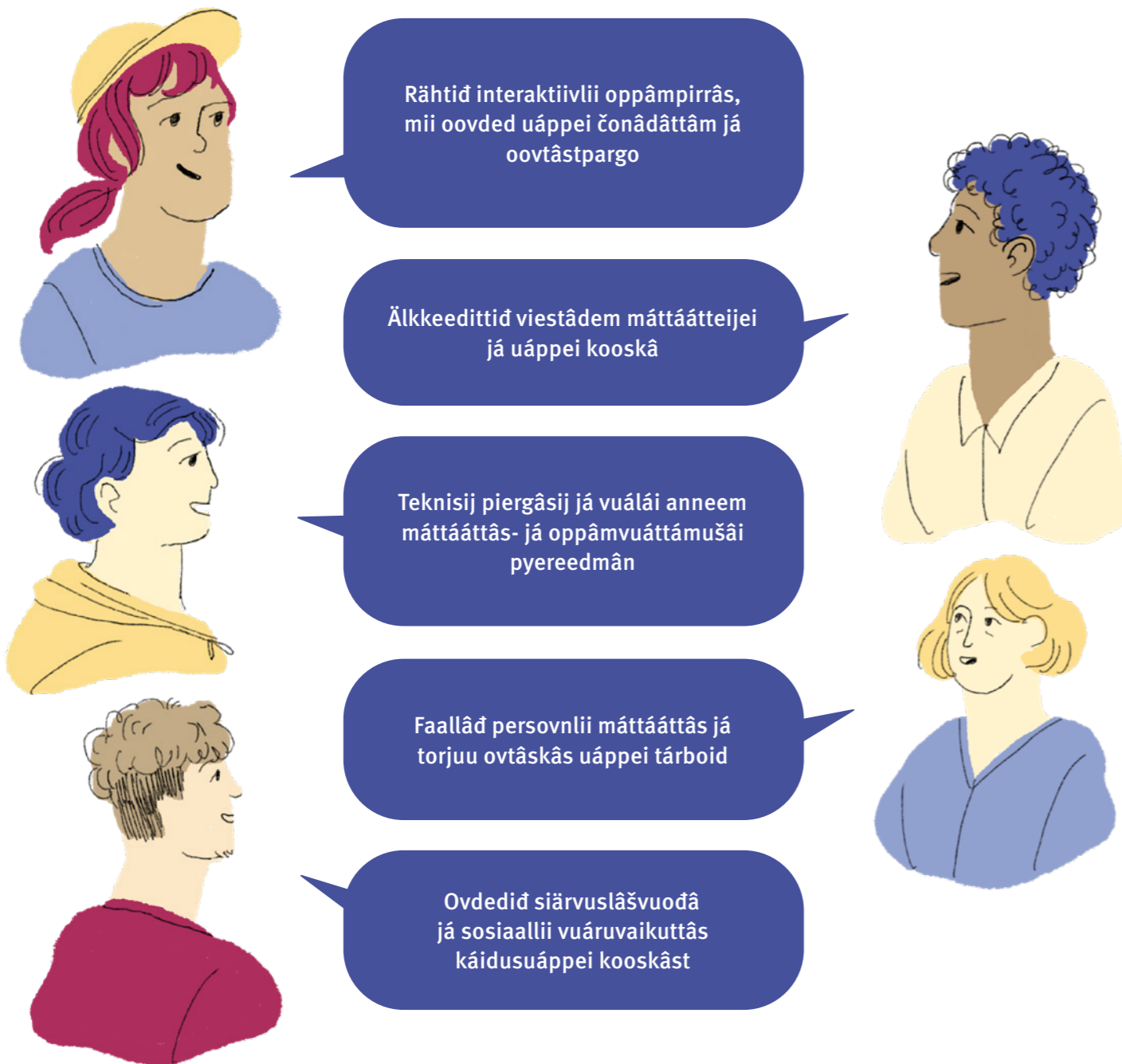

6 Infograaf strategiain, moh estih kooskân koččâm inklusiivlii já maangâkulttuurlii konteevstâst

7 Vuáruvaikuttâslii káidusmáttááttâs toimâmmalli

Vuáruvaikuttâslii káidusmáttááttâs ulmen lii:

Vuáruvaikuttâs tuárjoo pedagogisiih prinsiipeh:

Aktiivlâš oppâm: Movtijdit uáppeid uásálistid aktiivlâvt savâstâlmij, juávkkupargoi já keevâtlíj projektij vievâst	Sierânittum máttááttâs: Máttááttâsvuovij, -materiaalij sehe árvuštállâm heiviittem västidid ovtâskâs uáppei táárbuid já naavcâid	Formatiivlâš árvuštállâm: Árvuštâl merikoskâsávt uáppee ovdánem vâi puávtáh adelid macâttâs olmâ ääigi já heiviitid máttááttemstrategioid ton miäldâsávt
--	--	--

Vuáruvaikuttâsvyevih:

Synkroonlâš vuáruvaikuttâs: Máhđulâšvuodâi adelem reaáláigâsii viestâdmân máttááttejei já uáppei kooskâ, tego Q&A (koijáđ já västid)-čuákkimeh já juávkkusavâstâlmeh	Asynkroonlâš vuáruvaikuttâs: Fáálá máhđulâšvuodâid kommunikaation já oovtâstpaargon reaáláigâsij čuákkimij ulguubeln om. šledgâpostâ	Viärdâsâšoovtâstpargo: Uáppei ruokâsmitem oovtâstpaargon jieijâs viärdâsijguin juávkkuprojektij já juohhum äššikiirij hammim vievâst
--	--	--

Käldeeh

Branch, R. M. (2009). Instructional design: The ADDIE approach (Vol. 722). New York: Springer.

Korte, S.-M., Upola, S., Paksuniemi, M., Väätäjä, J., & Keskitalo, P. (2022). A Model to Support Students' Psychosocial Well-Being: Promoting Student Self-Efficacy in Remote Learning. In E. Baumgartner, R. Kaplan-Rakowski, R.E. Ferdig, R. Hartshorne, & C. Mouza (Eds.), A Retrospective of Teaching, Technology, and Teacher Education during the COVID-19 Pandemic (pp. 25–30). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). <https://www.learntechlib.org/primary/p/221522/>

Peel, K. L. (2020). Everyday teaching practices for self-regulated learning. Issues in Educational Research 30(1), 260–282. <http://www.iier.org.au/iier30/peel.pdf>

Upola, S., Korte, S.-M., Väätäjä, J., Paksuniemi, M., Lakkala, S., & Keskitalo, P. (2023). Aineellinen ja kokemuksellinen etäopiskelu ympäristö – opiskelijoiden kokemuksia etäopiskelusta COVID-19 -pandemian aikana [Material and experiential distance learning environment – students' remote learning experiences during the COVID-19 pandemic]. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 25(4), 10–27.

Yoder, N. (2014). Teaching the whole child: Instructional practices that support social-emotional learning in three teacher evaluation frameworks. Research-to-practice brief. Center on Great Teachers and Leaders.

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
lälättäs-, jotoláh já piráskuávdás

Virruuvyeimi
EU:st
2014–2020

Euroop union
Euroop
kuávuovdedemruttááju
Euroop sosiaalruttááju

Ohtâvuotâtiäduh

Satu-Maarit Korte

Proojeekthovdâ, eOPE-haahâ
satu-maarit.korte@ulapland.fi

ISBN 978-952-337-379-2

Almostittem pisovâš čujottâs

<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-379-2>

